

ИЗЛАЗИ
четвртком и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
или 1 КРУНА

ЗВЕЗДА

Претплату примају све поште
у Србији и иностранству.

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 15 НР. ДИИ.

Уредник: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 15 НР. ДИИ.

КОРИНЋАНСКА НЕВЕСТА БАЛАДА ГЕТЕОВА

У Коринт је дошло из Атина града
Непознато момче. У вароши тој
У житеља једног пријему се нада:
Очеве је свез'о гостољубља спој.
Још у рано доба
Наменише оба
Шћерицу за љубу, сина — војна њој.

Ну да ли је младић добро дош'о њима,
Скупо дар откупит' ако није рад?
Та безбожник он је још са својим' свима,
А крштени ови и Хришћани сад.
Ах, поради вере
Често ли се здере
И к'о кукољ згази љубав, верност, над!

И отац и кћери, све већ слатко снови.
Мир у дому влада. Само мати бди;
Смешени се, љупко госта дочекива,
У дворану води пајлешну од сви'.
Пре но му се хтело,
Ту је ниће, јело.
Затим му пожели да слађано сн.

Он не беше орзл да се јелом слади;
Глад умину сасвим, сузбила је њу
Изнемоглост тела, те намерник млади
У оделу леже на постељу ту.
И за мало траја,
Дремеж већ осваја,
Кад кораке неке пред вратима чу.

И за тренут згледа белину одела,
И распозна мому кроза свећни зрак
Како смерно иде, а около чела
Обвили се златан и гарави трах.
И са једним махом,
— Што га проже страхом —
Мома диже руку к'о чуђења знак.

„У овоме дому зар сам туђа тако,
Да ништа о госту не смем ни да знам?

У закутку моме ах, крију ме јако,
Па ме сада целу обузима срам!
Отпочивај само
На том одру тамо,
Ја се брзо враћам, да ти мира дам.“

„Остан', мила дево!“ Са легаје своје
Отрже се момче и подиже глас:
„Церере и Баха ту дарови стоје,
А Амора, чедо, ти доносиш слас!
О, како си блеђана!
Огледајмо, драгана,
Да л' ће бози бити весели за нас!“

„Остај где си, момче! За ме нису саде
Радости и срећа, судба ми је зла;
У болесни занос моја мати паде;
Кад понуштат' поче бољетице ма,
Завери се тада:
Младост да од сада
И природа небу жртвује се сва.“

„И поворка шарна од богова стари'
У брзо је мирна напустила дом.
Невидљиви сада небом господари;
Један Спас се штује сад на крсту том.
Нису жртве туна
Стадо бело-руна,
Али људске жртве у безброју свом.“

Он је помно слуша, нази гласак, који
Да му не промакне, нешитује све.
„Је л' могуће — љуба то преда мном стоји,
Да л' је ово слика лепотице те?
Буди моја, мога
Бабајка и твога,
Небо нам је дало благослов још пре!“

„Моју сестру теби за љубу ће дати.
Мила душо, туге ја сам млада плен.
Док у тихом кутку тело ми се нати,
Нек те на ме сети ах, загрљај њен,
На ме која тугује,
Са љубави бол је,
И у земљи биће још за који трен!“

„Не тако ми плама и светлости ове,
Химен добродушну навешћује моћ!
Ти постојиш за ме и радости нове;
У очинску кућу ти ћеш самном поћ'.
Остај, срце моје,
Да славимо двоје
Неслаћено миље и сватовеску ноћ!“

Већ верности знаци уресише младе:
Она њему пружи златен ланац свој,
А он пехар хтеде увести да даде
Сребрни и красни као ретко кој.
„Не мили ми то се,
Из своје ми косе
Завојаста једат дај увојак твој!“

И поноћни у том мрачни часи бйше,
А ној сладак беше баш тренутак тај;
Са уснама бледим она вино сипше,
Што тренери, блиста к'о пурпурни сјај:
Ал' од круха бела
Она није хтела,
Да најмањи прими мекан залогај.

Сад младићу дода она пехар лепи,
Па обоје пију похлапно до дна.
Он њу, онет нутка, да се јелом крени —
Од љубави душа бона му је сва
Њу вајкање стаде,
Он се у плач даде,
На одар се тресну и јад узе ма.

Око њега сави она руке своје.
„О, како ме жао кад се јадаш ти!
Додирнеш ли само ти образе моје.
Разазнаћеш с грозом шта од тебе скри'.
Беља и од снега,
Хладнија од њега
Драгана је, коју, ах, изабра ти!“

Тад рукама чврстим пригри је себи,
У мушкој му снази љубави је плам.
„Ма из гроба дошла, ја ћу ипак теби
Огрејати груди студене к'о кам!
Пољупци се гоне,
Свест у огањ тоне,
Не гориш ли и ти кад ја пламтим сам?!“

Бујица се суза од радости лије.
Млађане их свеза чвршће љубав та.
Из уста му она страсно пламен пије,
И за себе једно у другоме зна.
Жар његове жуди
Крави њене груди,
Ал' ту срца нема да откуцај да.

У том кроз предворје пролажаше мати
У већ позно доба, свуд је неми мук.
Али као за час прислушну на врати':
Какав то изнутра сада причу звук?

Чуј узвике благе,
Љубавничке, драге.
И грцања медог сладострасни хук!

Непомично оста мати ту стојећи;
Уверит' се хоће и слуша кроз мрак
Зарицања многа, у љубавне речи
Пољубац се плете и у усклик свак'.
„Чуј, петао поје!
Сутра, добро моје,
Буди ту у ноћи!“ Онет целив лак.

Гнев матери хоће да разрије груди.
Она трже локот и стаде на праг:
„И бедница таквих зар имаде туди,
Похотљивац један којима је драг?!“
У сусрет им иде,
При светлости виде —
Кога? — Чедо своје, о Господе благ!

Тад у првом страху и трепету целом
Шчена младић ћилим, да прикрије њим
Невестицу своју и њезиним велом;
Али она не хте покрити се тим.
Као сенка нека
Са одра се мека
Подизала она лагано сасвим.

„Мајко! Мајко!“ Глас јој промукнуло звони:
„Што ми кратиш лене ове ноћи бај?
Твоја реч ме сада с топлог места гони,
Зар ускренух, мајко, за тугу и вај?
Мало ли ти саде:
Што ми покров даде
И отпрати рано у подземни крај?“

„Из ћелије моје ледене и мучне
Ван ме гони сада нарочити суд;
Свештеника ваших и све песме звучне
И благослов њихов безважан је, худ:
Хлеб с водом не згара
То што младост ствара,
Нити љубав следи црне земље студ!

„Докле јоште стоја храм Венере жарке
Обећасте дати младића ми тог.
Реч скршисте, мајко, јер вас вежу варке
Завета туђинског, лажљивог и злог!
Кад одриче мати
Руку ћерке дати,
Ни један је неће услишити бог!

„Изгоњена ја сам сад из гроба мога,
Отргнуто благо још да тражим сад;
Још да љубим војна изгубљеног свога,
Па крвцу му срца да исишем тад.
Он ће тако проћи,
За њим други доћи,
И младеж ће пасти у беснило, јад.

„Лепо момче моје, часи ти се броје;
Одмах ћеш на месту осушит' се том!
Ланац сам ти дала, а из косе ти оје
Ти коврцу мени; ја одлазим с њом.
Загледај је само:
Сутра сед, а тамо
Мрк ћеш опет бити у обличју твојом!

„Ах, последњу молбу чуј детета твога!
Ломачу нам једну сложи, мајко ти;
Вратанца отвори са закутка мога;
Двоје што се љубе — ти сагори њи!
Док се искре нижу,
Пламенови лижу,
Боговима старим хитаћемо ми!“

Воежа С. Николајевић.

ПРЕПИСКА

— ПРИПОВЕТКА У ПИСМИМА —
ИВ. СЕРГИЈЕВИЋ ТУРГЕНЈЕВ

(НАСТАВАК)

И тако, дакле, долази расстанак... Срећна је та девојка која одмах увиди да је свему крај и више не теши себе очекивањем. А ви храбри, праведни мужеви, већим делом, немате ни снаге, чак ни жеље да нам кажете истину... ви сте спогојивији кад нас обманете. У осталом, ја сам готова поверовати да ви и себе обмањујете обмањујући нас... Расстанак! Расстанак поднети и тешко је и лако. И ако је потпуна и непривикосиена вера у онога кога љуби — тугу расстанка душа побеђује. Јасније да речем: само тада, оставши сама, дознаје она сласт сједињења, не бесплодног, но испуњеног успоменама и мислима; тек тада она познаје себе, окрепљава се... у писмима далеког пријатеља она налази себи потпору, у својима пак, она се, може бити, први пут изражава потпуно.

Али као год што два човека, пошавши од извора речног, један десном други левом обалом, могу у почетку дати један другом руку, а после се још гласом дозивљу, и најзад већ изгубе један другог из вида, тако се на послетку и два створења расстанком растављају. Па шта? рећи ћете ви: јасно је да им није било суђено њи заједно. Али ето ту се и јавља разлика између човека и жене. Човеку није ни мало тешко отпочети нов живот, одбацивши сву прошлост са себе; али жена то не може. Не, не може она одбацити своје прошлости, не може се отргнути од свога корена — не по хиљаду пута не! И отуда, настуна жалосна и смешна слика. Губећи постепено наду и веру у себе — а како је то тешко, ви не можете замислити — она гасне и вене усамљена, држећи с упуно својих успомена и узмичући испред свега што живот около ње представља. А он?... тражите га! где је он? И вреди ли за њ то да застане? кад ће се обазрети око себе? Та то је све за њега прошло. А где шта још бива: он од једном зажели да се сретне са својим пређашњим предметом, шта више и намерно да му отиде... Али, Боже мој, из какве ситничарске охолости он то чини!... у његовом учтавом

састрадању, у његовим тобж пријатељским саветима, у његовом снисходљивом објашњењу прошлости огледа се потпуно сазнање своје надмоћности! Како му је тек мило и пријатно кад може сваке тренути осетити, како је наметан и добар! И како мало разуме он то што ради. Како не уме чак ни да се досети, шта бива у срцу женином и како је увредљиво сјажање, ако се и присети!...

Реците ми, молим вас, где ће наћи она снаге да све то поднесе? Сетите се још и овога: великим делом, девојка, у које се на њену несрећу, покрене мисао у глави, та девојка, почевши да љуби и навши под утицај човека, и против своје воље раставља се од своје породице, од својих познаника. Она се није ни раније задовољавала њиховим животом, али тек је ишла упоредо с њима, чувајући у души све своје заветне тајне. Али ће се прелом у скоро учинити видљивим... Они престају да је појме, готови су да подозревају на сваки њен корак. Њој је у почетку све право, али после, кад она остане усамљена, кад оно чему је она тежила и за шта је све жртвовала, кад јој се небо није одало, а све је тако блиско, тако могуће, кад се то удаљи — шта ће одржати? Поруге, немевана, глуни триумф здравог, гробог разума, она ће још којекако поднети... али шта ће радити, чему ће прибећи она, кад јој унутрашњи глас стане довикивати да су они сви имали право а само се она варала; да је живот у сваком случају бољи од маштања; као што је здравље боље од болести... када јој најмилија занимања, најмилије књиге дођу у противност, књиге из којих нећеш себи среће прочитати — шта, реците ми, шта ће је одржати? Како да се не изнемогне у таквој борби? како живети и проужавати живот у такој пустињи? Видети себе побеђеним и као просјак пружити руку рavnодушним људима: неће ли они пружити он исто саучешће, без којег је гордо срце замишљало да може бити — то је све још ништа! али осећати себе смешним у самом том тренутку кад проливаш горке сузе... ах, не дај Боже то на себи искусити!...

Руке ми дршћу, сва сам у грозници... Лице гори. Време је престати... Отпратићу што брже ово писмо, док ме не буде стид своје слабости. Али за име Боже, у вашем одговору ни речи — чујете ли, ни речи сажалења, јер вам никад више нећу писати. Разумејте ме, ја нећу да ви ово писмо примите као излив непојмљиве душе, која се жали... Ах! мени је све једно! Збогом!

М.

VIII

Алексије Петровић Марији Александровној

28 маја 1840 г., Петроград.

Марија Александровна, ви сте прекрасно створење, ви сте... ваше ми је писмо најзад отворило истину. Господе, Боже мој! Какво мучење! Човек непрестано мисли, да тежи за простотом, да се не кицоши више, да се не пренемаже и не лаже, али кад га боље загледаш — а он је гори но што је и пређе био. Ну ево шта ваља још приметити: човек сам никада неће доћи до сазнања и ако се труди; његове очи не виде своје недостатке као што отунеле очи слагачеве не виде оштампане редове; ту су потребне друге, свежје очи

Хвала вам, Марија Александровна. Ви видите, ја вам говорим о себи; говорити о вама не смем. Ах, како ми сад

изгледа смешно моје последње писмо тако красноречиво и пуно осећаја! Наставите, покорно вас молим, своју извест; мени се чини да ће вама тада бити лакше а мени ће користити. Није узалуд она руска пословица: о женском срцу — Бога ми! Кад би жене знале колико су оне боље, великодушније и разумније од људи — особито разумније — оне би се погордиле, повезиле; али, на срећу, оне то не знају, јер се њихова мисао није навикла враћати се непрестано самој себи као што је то у човека. Оне о себи мало мисле, то је слабост њихова, али и сила. У томе је сва тајна — нећу да кажем наше надмоћности, већ могућности. Оне расипају своју душу као дарежљиви наследник злато очево, а ми узимамо пропенат у свакој распри... Где ће изићи на крај с вама? А све то није комплимент, већ проста, примерима доказана истина.

Поново вас молим, Марија Александровна, да ми наставите писати. Кад бисте ви знали све, о чему мислим.. Али ја нећу сад да говорим, ја хоћу да вас слушавам. Моја ће реч после доћи. Пишите ми, пишите.

Предани вам А. С.

IX

Марија Александровна Алексију Петровићу

12 јуна 1840. год, сего... по.

Још вам нисам била ни послала своје последње писмо, Алексије Петровићу, а већ сам се покајала; али шта да се ради. Једно ме у неколико мири, ја сам уверена да сте ви појмили, како је оно написано под утицајем давно угушених осећања и да сте ме извинили. Ја чак онда нисам ви прочитала о чему сам вам писала. Сећам се да ми је срце тако јако ударало, да је и перо у рукама дрхтало. У осталом, ма да би се — врло вероватно — и онда тако изразила, да сам дала себи времена за размисљање, а намера ми пак није одрећи се својих речи и својих осећања, које сам вам предала, како сам знала. Данаас сам пак много хладнокрвнија и много боље владам собом...

Сећате ли се, ја сам на крају прошлога писма говорила о тешком положају девојке, која се осећа усамљена чак и међу својима. Ја нећу више о томе да вам излажем своје погледе, боље је да вам кажем неке подробности; чини ми се тиме ћу вам мање досадити.

Пре свега, знајте, да ме у целој околности не зову никакo друштво до философa; особито ме величају тим именом. Друго, шта више тврде да ја снам м са латинским књигама; где-које да умем и неке кубне корене извлачити; ни једна пак не сумња да ја крдом носим мунџе хаљине и место „Добар дан,“ говорим „Жорж Санд!“ — и негодовање против философа све више расте. Имамо и неког суседа, човека од четрдесет и пет година, који је велики доминшан или се бар за таког издаје, и њему је моја бедна личност предмет непрестаних вицева. Он прича о мени да ја, чим се појави месец на небу, не могу очију од њега одвојити, и сам представља како гледам; да не пијем каву са скорупом и да је пијем с месецем, т. ј. мећем ноћу под његове зраке. Он се закљиче да ја употребљавам следећу фразу: „То је лако, јер је тешко, ма да је, с друге стране, оно тешко што је лако... Он уверава да ја једнако тражим некакве речи, све тежим „тамо“ и комичном јарошћу питао би „камо — тамо? куда?“ Он је такође распро-

стоји и глас како ја тобож идем ноћу и тамо и амо по речном пруду и тгда певам Шубертову серенаду или просто јецам: „Бетховен,“ „Бетховен!“ Така је, вели ватрена старица и т. д., и т. д. Разуме се, ја то одмах све чујем.

Вама ће ово, можда, бити чудновато, али не заборавите да је од нашег бављења у овом крају прошло четири године. Сећате ли се, како су сви тада на нас искоса гледали. Сад им је опет дошао ред. Али то све још нје ништа. Ја морам да слушавам речи много теже, које у срце продиру. Нећу да говорим о томе, како ми моја бедна добра мати никако не може опростити равнодушност нашег брата, али сав мој живот иде по ватри, како каже моја мајка. „Па да богме, чујем једвако: куд ћемо ми с тобом! Ми смо људи прости, руководи нас једино здрав разум; а у осталом, шта мислиш чему су те довела сва та умовања, књиге и познавства са ученим људима?“ Ви се сећате, можда, моје сестре, не оне, према којој не бисте некад равнодушни, но друге старије, која је удата. Њен је муж прост, прилично смешан човек; ви сте се с њим тада често шалили. Она је срећна: мати породице, љуби свога мужа, он пак на њу не подозрева. „Ја сам као и остали свет, каже ми она кад-што, а ти?“ И она има право, ја јој за-видим.

Па ипак ја осећам да се не бих с њом променила. Нека ме зову и философom и чудом и како-год им је воља — ја ћу до краја остати верна — идеалу, чему ли? Јест, идеалу. Да, ја ћу до краја остати верна томе, од чега је први пут задрхтало моје срце, томе што сам ја признала и признајем за истину и добро. Само кад ме силе не би промениле, кад се кумир мој не би показао бездушном и неимидолом...

Ако осећате пријатељство према мени ако ме нисте са свим заборавили, ви ми морате помоћи, ви морате разбити моје сумње и ојачати моја веровања.

А у осталом, какву ми помоћ ви можете дати? „Све су то глупости, бескорисне ствари, рече ми синоћ мој стриц — ви га, чини ми се, не познајете — мриар у оставици; наметан човек — „муж, деца, лонац шчи-а, за мужем и децом трчкарати, а лонац променати — ето шта је жени потребно...“ Реците ми има ли он право?

Ако он има потпуно право, ја још могу прошлост поправити, могу још пристати у њихово коло. Шта имам још да очекујем, чему још да се надам? У једном своме писму ви сте говорили о крилима младости. Како често, како дуго бивају она свезана! А катим дође време, кад ће и она отпасти и пасти на земљу, полетети и и бу није могуће. Пишите ми.

Ваша М.

(наставити се)

БСОБСО

— ГИ ДЕ МОНАСИ —

У целој су околини звали имање Лукиних мајуром. Зашто, то вам нико не би умео рећи. Сад ци су без сумње везивали за ову реч мајур богатство и величину, јер је овај мајур био у целом крају зацело највећи, најбогатији и најуређенији.

У огромном дворишту окруженом с пет редова великих дрва која су заклањала нежне, а велике јабуке од силног ветра што је дувао с равнице, биле су велике зграде, покривене препом, за фураж и жито, на лепе штале озидане од кремена, коњушнице за тридесет коња и једна кућа за спавање, од првене опеке, која је личила на неки мали замак.

Ћубришта су била у добром реду; домаћи пси имали су своје кућнице а пилеж је мизела по високој трави у дворишту.

Сваки дан у подне, петнаест лица, газде, слуге и служавке седали су око дугачког стола, у кујни, на којем се пушила чорба у великој чинији од фајенса, ницараној плавим цветовима.

Стока: коњи, краве, свиње и овце била је добро угојена, брижљиво гајена и држана у чистој; и газда Лука, крупан, трбушат човек обилазио је трипут дневно, старајући се сам о свему и мислећи на све.

У једном куту у шталама чували су, из милосерђа, једног старог белца кога је газдарица хтела хранивати док од старости не лишне, јер га је она однеговала, увек чувала и тај јој је стари коњ будио успомену.

Један петнаесто-годишњи шврља, по имену Исидор Дивал, иначе зван просто Сидор, водио је бригу о овом инвалиду, давао му, преко зиме, његов део сена и фуражи, а лети је морао четири пута дневно ићи на ливаду и премештати га с места на место да увек има свеже траве.

Животиња, готово ујмљена, с муком је дизала своје тешке, дебеле ноге, отечене више копита; њена длака, коју више нико није тимарио, изгледала је као седа коса, а врло дугачке трепавице давале су његовим очима неки тужан изглед.

Кад га је Сидор водио на пашу, морао га је вући за ужу, јер се животиња једва вукала; и дечко, погрбљен, задуван, исовао је, љутећи се што мора да се брине о овој старој мрцини.

Народ из мајура, виде и како се шврља љути на Кока, хотимце се забављао тим и говорио Сидору непрестано о коњу, само да га ражљути. Другови су се с њим шалили. У селу су га звали Коко Сидор.

Деран је беснео од љутине, осећајући како се у његову срцу рађа жеља да се освети коњу. Сидор је био мршаво, високо, јако прљаво дете, косе риђе, густе оштре и чекињасте. Изгледао је глуп, говорио је муцајући и с тешком муком, као да се мисли ипсу могле створити у његовој грубој, суровој души.

Одавно се већ он чудно што су чували Кока, љутећи се што види да се троши храна на ову некорисну животињу. Чим је коњ престао да ради, њему је изгледало неправедно да се и даље храни, љутио га што се расипа овак, овак који је био тако скуп, и то ради кога, ради ове сакате кљусине. И често је чак, преко наредбе газда Лукиних, штедео на храни Коковој, дајући му само пола оброка, одузимајући му од степе и сена. И у његовом мрачном детињем уму расла је мржња све више и више, мржња прождрљива сељака, подмуклог, дивљег, бруталног и подлог.

Кад је дошло лето морао је ићи у ливаду да премешта животињу. То је било далеко. Деран, свако јутро све бешави, одлазио је, тремо корачајући, кроза жита. Народ што је радио на ливама вишао је за њим у шали:

— Еј Сидоре, поздрави Кока.

Он је ћутао, али би уснут ломио штап из живе ограде и чим би преместио старог коња и пустио га да пасе, примакао би се кришом на га шибав испод колена. Јадан коњ је покушавао да бежи, да се бацака, да измакне ударцима и вртио се око ужета као да је у кругу. А деран је бесно шибав, јурећи за њим, сав раздражен, стиснутих зуба од гнева.

За тим би одлазио полагано, не осврћући се, док би коњ гледао за њим својим старачким оком, испалих бокова, задуван од јурњаве. И није спуштао к трави своју кошчату и седу главу, док није видео да је ишчезла у даљини плава блуза младог сељака.

Како су ноћи сад биле топле, остављали су Кока да ноћи под ведрим небом доле, више потока, иза шуме. Само га је Сидор обилазио.

Деран се и даље забављао, гађајући га камењем. Сео би на десет корака више њега и остајао би ту по часа, гађајући с времена на време оштрим шљунком старог коња који је стајао право, свезан пред својим непријатељем и непрестано га гледао не усуђујући се да пасе док он не отиде.

Али у души дерановој непрестано се врзла мисао: „Зашто хранивати овог коња кад не ради ништа?“ Изгледало му је да је овај јадни коњ крао храну другима, крао имање од људи, Божје добро, крао њега, Сидора, који се ради њега мучио.

Потом, мало по мало, деран је сваког дана смањивао место где је коњ пасав, све више померајући дрвену мотку за коју је уже било привезано.

Коњ је гладовао, мршавио, слабио. Сувише слаб да се отргне од ужета, пружао је своју главу ка свежој и светлој трави која је била тако близу и чији му је дах голицао нос, али коју није могао додирнути.

Али једног јутра Сидору дође на ум нова мисао: намени да Кока више не премешта. Та откад он иде тако далеко само ради ове мрцине. Инак дође да ужива у својој освети. Узнемирена животиња посматрала га је. Тог је дана није тукао. Обилазио је око ње с рукама у џеновима. Чак се правило да је премешта док је међутим само дубље забадао мотку у исту руну. Потом отиде сав задовољан својим проналаском.

Коњ кад виде да деран одлази стаде рзати не би ли се вратио; али овај наже трчати, оставивши коња самог, сасвим самог, у потоку, чврсто привезаног, и без зунке траве докле је год могао дохватити зубима.

Изгледао коњ пожуши да дохвати масно зеленило које је дотицао крајем својих позарва. Клекао је, пружио врат и издужио своје велике балаве усне.

Сваки дан би се тако стари коњ трошио у узалудним и страшним напорима.

Али узалуд. Глад га је етирала, глад која је била још ужаснија што је гледао како се пред њим пружа зеленило.

Деран не дође више тог дана. Цео је дан лутао по шуми тражећи гнезда.

Сутра дан дође. Стари Коко, сав изнемогао, беше легао. Чим опази дерана, диже се падајући се, јадао, да ће га једном преместити.

Али сељаче се не дотаче чак ни штана који је био

бачи у траву. Прђе, погледа животињу, баки јој на поздраве грудву земље која се расирите по његовој белој длани, на отиде звиждућући.

Коњ је стајао докле га год није изгубио из вида, потом, знајући да ће му бити узалудно покушати да дохвати тако блиску траву, леже поново на бок и затвори очи.

Сутра-дан Сидор није долазио.

Кад преко-сутра дође, виде да је коњ линсао.

Тад он застаде, посматраше га, задовољан својим делом и у исто време зачуђен, кад то пре би. Гурну га својом ногом, потом диже једну његову ногу, па је спусти; најзад седе одозго на њ и не мислећи ни на што загледа се негде у траву.

Врати се у мајур али не рече шта је било, јер је хтло да бар тог дана прошвља за оно време када је одлазио да премести коња.

Сутра-дан отиде до коња. Гаврани, кад га видеше, одлетеше. Безбројне мушнице кувиле су се по лешини и зупјале око ње.

Кад се врати, рече шта је било. Коњ је био тако стар да то никог и не изненади. Газда рече двјици слугу: — Узмите ашове и закопајте га тамо где је.

И они закопаше коња баш где је линсао.

И из његова тела расла је густа, зелена, бујна трава.

Свет. А. Петровић.

У ЗАГРАДИ

(ИЗ ПОЗОРИШТА)

— ХЕРМАН БАР —

Ту недавно исмењали су Хаунтмана што у *Празнику Мира* прописује глумцу што игра Штолца да буде: „Необично велики, широких плећа, добро набежен; лица убојног, црног и прљавог; очију неко време као угашених, каткада лаковано сјајних“. Један је критичар провучио приметно: „Овај лаковани сјај приказивач нам је остао дужан.“ А и шта да ради јадан глумац? Уопште се држи да нови писци траже од глумца више него што он може да да са својом уметношћу. Шта ти они све не траже у загради!

Тако Георг Хиршфелд наређује приказивачу Адолфа Креба у *Агнеси Јордан*: „Обори очи и постаје тамно црвен.“ Као што треба глумац да учини па да наједанпут постане тамно црвен? Или сама Агнеса за коју се у другом чину вели: „Изгледа бледа и неснавзна, и нежно, младо материнство огледа се у њеним цртама и формама, очи су постале тамније и нису више онако светле и ведре као у детета“. Шта треба да уради глумац за време паузе између првог и другог чина па да јој очи постану нагло тамније, тамније и тужније, и не више онако ведре као у детета. А што тек не тражи д'Авунцио у загради! Његове су напомене читави пензидани романи. За први чин *Глорије* прописује се сто: „готово жив од скорашњег рада од размишљања које је мало час над њим нагнуто било, од јединства људи који су око њега окупили били; сто што стоји као непокретна тачка од које се зрачи и шири

сважња мисао и нека енергија пуна претње“. Где ће редитељ набавити одмах такав сто? Или пак у истом чину кад изиђе Комена. Она има свега три речи да каже: „Voi m' aspettavate.“*) Али за то писац прописује: „Њен се глас од зановедног тона спушта до неописане музике која се, непрекидано, као продужује у најудаљеније тајне бића, у есену тмину природе, где господаре празакопи, по којима се преплећу судбине створова односно живота и смрти у хиљаду кругова мржње и љубави. Њезин глас као да гита, али нека смела сигурност, нека стазна, чврста извесност претвара ово питање у неко тврђење, као кад би рекла: Ти мени припадаш, ти си мој. Она је ту, на вратима, без вела; њене су очи пуне судбине, она пружа руке, пружа пред њим који чезне за светом. И она се смеши, и где њезин осмех зауставља време и уништава свет. А он је посматра као што каква луда посматра привиђење свога белесног уображења, немо с неким страхом што сумња, и не може да верује да ли постоји ова садашњост“. Ово би био од прилике задатак на испиту у Консерваторијуму: кандидат треба да се осмехне осмехом „што зауставља ток времена и уништава свет“. Или у трећем чину где Руђеро Флама има да дрхти „као јако затегнуто уже а љубомора дубе дубоку бразду на дну носа и осенчава је“.

Али не треба се одмах насмејати новим писцима. Ови необични захтеви нису баш тако нови као што се мисли. У *Сиромашном Песнику* од Коцебуа тражи се од Лоренца да се „његова чедност бори с глађу.“ У *Бајарду***) вели се: Миранда стоји у куту и ђутке показује своје усхићење, а адмирал, напротив, своју ђутину... Долази Манфрона и мотри окр себе соколским погледом. У *Човекомржњи* и *Кајању**) мајора „уводе Битерман и Петар, који је за све време сцене само ехо и мајмун свога оца.“ У исто време приказати ехо и мајмун није ни мало лакше него осмехом зауставити време и уништити свет. Долази Еулалија и нађе дете, долази Вилхелма. „Она чучне пред њ и дубока меланхолија осени јој лице. Док је сама с мајором, обори очи и бори се збуњеношћу једне лене душе која је затечена у добром делу.“ А „мајор стоји према њој и баца покат кад на њу погледа у којима плива његово срце.“ Бацати поглед у којима плива срце — не знам да ли ту човек не би предао својим очима лаковани сјај. Или читајте напомене за *Фијеска*: „Јулија... дама од 25 година. Велика и пуна. Лепота позварена бизареријом. Заслепљује човека али није допадљива. У лицу зао, исмељички карактер.“ И тако даље; о Грабеу и романтичарима већ и да не говоримо.

Није дакле баш тако ново да писци од глумца захтевају више него што допунтају глумачка средства и да својим захтевима прекорачавају границе његове вештине. Како долазе на то? Шта мисле при том? Јесу ли тако неискусни да не знају докле се и шта се може тражити од једног глумца? Може ли се тако што мислити о Хаунтману који је увек радио око позоришта, који је створио читав нов правец међу берлинским глумцима, управо дао берлински стил? Или о д'Авунцију, пријатељу Дузе и Законија, који присуствује свакој представи, свакој троби свога ко-

*) Ви сте ме чекали.

**) Коцебуове драме.

Пр.

Пр.

мада? Или о Коцебуу који је толико година био господар на немачком позоришту. Сваки дан на први поглед зна да су све ове напомене за глумца немогуће, — а зар једино писац који је увек у друштву с глумцем, који зна његову вештину из искуства, који је тако често сведок његове игре, да то не зна? То је невероватно. Пре држим да писац са својим напоменама жели нешто са свим друго него што мисли ланк што то чита. Д'Анунцио не мисли да се сто може лако наместити да се види како је над њим погнуто размишљање, или да Дузе има у својој власти осмех што време задржава и свет уништава. Хауитман неће ни на једној проби тражити од свога приказивача да се његово око наједанпут засветли лакованим сјајем. А Коцебу знаће да срце његова глумца није научило да плива у погледима. Сви они желе нешто друго својим напоменама. Оно што писци вањину у загради није никако одређено да се прикаже него то треба да помогне глумцу да се представе положај који му је потребан за стварање, да га сугерише. Писац има два задатка. Његова лица морају не само тако да говоре да се публици представе већ се писац мора уз то још и о том побринути да му глумци буду способни да га лице на се узму. Да би он публику преко глумца хипнотисао, треба најпре самог глумца да хипнотисе. За то су му сва средства допуштена, и он се неће устручавати ни од најјачег израза ситуације, јер том приликом, на путу преко глумца до публике, пропадне пола. Он мора за глумца све да увећа, често да изопачи само ради тога да га запласи, да га продума из његова мира и да га догна докле највише може. Глумац да би могао једно лице створити, мора најпре пред собом видети фантом, чути га, и онда за њим тежити својим духом, својим телом. Највећа је брига нишчева да глумац схвати овај фантом тако да најзад узвуче да га гледа и да га чује, па и да га мирише и осећа. За то писац мора најпре да занесе глумца у сан и нијано стање, у стање продуктивног уображења, у грч, вртоглавицу или како се већ то зове. То ће учинити гад на њега као викне и нечувеним захтевима толико га запласи да је глумац у таквом потресу живаца, дотеран до крајности и осећа се својих последњих средстава својих најскривенијих снага. Кад писци употребе крајности и претераности не треба мислити да то чине по свом укусу него што морају, да би завладели глумцем морају говорити језиком глумаца, који су увек терали у крајности и тераће и даље. Оно не треба ланк да заборави кад уништи врло чудновате ствари које писци стављају у заграду. Оне нису ту ради њега већ у њима писац тако рећи пуца бичем еда би пожурио глумца.

Die Zeit.

У. П.

БОЉЕ ИКАД НЕГО НИКАД

КРИТИЧКА ОПАЖАЊА Ив. Гончарова

(НАСТАВАК)

Али како се роман развијао заједно с временом и новим појавима то су и лица дакако узимала на се црте и дух временских догађаја. Због тога и прво узета клица сумњивог претворила се на крају романа већ у пикантну Во-

лоховљеску личност која се појављивала које где у друштву. Када сам 1862. поново путовао на Волгу, проживео лето у завичају, био у Москви, ја сам имао ту личност јасно одређену.

Мене је особито чудило како је младо покољење могло узети да се Волохов њега тицао, осем самих Волохова! Оно је могла сећајући се својих ранијих утонија и заноси мислило вероватно да у развоју мисли Волоховљевих види некакв њихов рефлекс. Узалуд!

Иначе је само по том могло видети то, што и Волохов говори у име истине, разума и слободе, но у том су сви сложни с њим: и стари и нови људи, и конзервативци и либерали! И само у том. Ко се тога одрицао у својим уверењима? Но ствар је у томе што је Волохов у заблуди што се тиче значења тих појмова и с оholим самослељењем доводи у заблуду друге, не имајући под собом никаква земљишта.

У свима, најпротивнијим таборима свагда постоје опште тачке додира, сви ратују у име разума, слободе и истине, сви свде то на речи али сви разумеју речи на свој начин, и с тога употребљавају различне, често погрешне путеве.

Волохов — ново покољење! Оно покољење које је изишло на сусрет реформама и ту утрошило сву снагу!

Даровити радници на сељачкој реформи, на обласним пословима, на новим судским уређењима, где су успели стоћи велика имена — зар су то Волохови!

Покољење које је енергично помогло вођу пређашње, аутоматичне, војничке масе да је чудноватом брзином преобрази у савремену, мисаону и страшну силу! Покољење које препуњава школе, жедно се учи, стиче знања, изналази, ради на свима издацима руске економије, индустрије, науке, свугде пробирајући нове путеве, изазивајући нове снаге! Покољење младих умова и талената у ослобођеној штампи које је учинило огромну услугу Русији, негајући објашњавајући и ширећи у масу идеје, планове и циљеве великога реформатора!

И све то Волохови! Које је могла пасти на намет таква мисао!

А сама маса друштвена од врха до дна која се ева трошила у мрављем раду, у безданим рудницима после изазваног новим животом — зар су и то Волохови?

Не, то нису Волохови него представници нове „истине“ што је завладала с ослобођењем сељака и с другим великим реформама које су унеле нов живот у руско друштво.

Но у животу, несрећан, упоредо с истином јавља се и лаж, и представницима ове нове лажи јављају се Волохови! Нема ли у мојој књизи бледа, нејасна личност, наговештење тако рећи, али наговештење на право ново покољење, на бољи његов део, — то је Тушин или Туншин, почињући с врхова руске степеннице па до дна.

Друштво је већ избацило Волохова из своје средине као болесну појаву.

Док појав није добио одређен облик и док се није завршило, колебао се, и друштво га је пратило, изучавало, најзад упознало, и он већ нишчева из рускога живота.

Прелазим на други хор, хор старијих покољења. „Како је могуће, говорили су ми, износити такву грубу, непријатну личност и ставити поред ње красну, чисту Вјеру?“

Зашто је изишла пикантна, груба личност?

Зар ја изцртавши, како веле, читаву *галерију портрета* не бих умео нацртати портрет чистији, приличнији?

Но да ли би он тада ипак веран и типичан, цитам ја. Да ли би био ансрбован у се и изразио што опште целом том појаву који се стао појављивати код нас? Волохов није социјалист, није доктринар, није демократ. Он је радикал и кандидат за демогог: он са земљинта празне теорије о безусловној негацији готов је прећи на дело, и прешао би кад би се код нас демогогнија могла изразити јасније и прећи у дело т.ј. кад би код нас била могућна раширена пропаганда комунизма, интернационалан подземан рад и т. д. *) Он би и отишао на то поље да ради искрено пошто сам ја узео не авантуристу који се баца у вир да лови рибу у мутној води него — с његове тачке гледишта — честитога т. ј. искреног човека, с извесном снагом у карактеру, који није глуп. И у том је услов за успех. Не хотимична лаж но његова рођена искрена заблуда само је могла доводити у заблуду Вјеру и друге. Варљавцу би сви одједанпут познали и напустили би га.

Да сам томе додао нишчево расположење тада би и нишао не Волоховљев тип него слика мога личнога осећања, и све би пронало. *Sine ira*, то је закон објективнога стварања.

Тако исто кад бих ублажио овај портрет да угодим младим гласовима, не би изишао јунак тог појава што се дешавао пред очима свих нас.

Он је веран стварности, или није.

Ако је веран, то ја имам право и у том је сва заслуга нишчева, а после остаје читаоцу да изводи из дела своје закључке.

Сад долази главни *corpus delicti*: како се могла заљубити у њега Вјера, онако поносна, нежна, красна? Како је из честитога друштва могла отићи на обронак, зближити се с таквом личношћу?

Чудноват укор!

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

КЊИЖЕВНОСТ

Неколико речи о „Коринџанској невести.“

Као што је познато, Гетеова путовања по Италији 1786 и 1790 год. имала су одсуднога утицаја на његово осећање и мишљење. Од тога времена он почиње ићи другим савршенијим правцем у поезији. Лепо италијанско небо; топло сунце; весело и безазлен живот; посматрање дела из класичких времена и читање Винкелмана, који је први схватио идеалну лепоту античких дела уметничких: — све је то удружено отворило шири видик на циљ уметности и прави задатак песникства овогом великоме немачкоме песнику, који је „од главе до пете ђеније и снага и моћ, срце пуно осећања, дух пуно ватре и с орловским

крилима.“ Од тога доба његови се уметвори махом одевају у класични облик и уживају у духу класицизма („Тасо“, „Ефигенија“, Римске елегиче“ и т. д.). Под тим утицајем постала је и ова, једна од његових најдубљих песама, за коју чувени немачки песник и критичар Рудолф Фон Готшал, вели: Гете је овај култ лене чулности, која је код њега потпуно језична, прославио још у једној балади, у којој се на мађијски и дирљив начин онева чежња за светом, у коме је та чулност оличена, и за веселим царством старе вере, — у „Коринџанској невести.“ Из сумрача једнога доба, у коме борба старе и нове религије све духове обмотава сутоном мишљења и веровања, појављује се, као сабласт, ова мила девојка с елегичом о срећи у љубави и животу, која је срећа жртва на новим олтарима. Ова је балада исто тако мач с двема оштрицама против хришћанских назора о свету као и Шилерови „Богови Грчке.“ Код оба песника бејаше њихово незнабоштво епловата реакција поетичне чулности против мрачних абстракција теолошких и филозофских; само је Шилер више наглашавао етичну и политичку страну класичнога света, а Гете — естетичну и друштвену.“

Б. С. Ник.

БЕЛЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

План од Мостара. Овај план израђен је у формату књиге, згодан за цео, где се налази карта пресавијена, у техничкој изради са бојама, оном тога имаде штампано: кратак опис Мостара и његове околице, сви политички, војни и други јавни уреди, разни занови, друштва, главније трговине, особите знаменитости Мостара и његове околице и т. д. Овај план врло је подесан, а нарочито за оне, који први пут дођу у Мостар. — Цијена 1 круна.

РЕПЕРТОАР НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Уторник, 23. новембра: *Три Мускетара*, драма у пет чинова, и дванаест слика, са епилогом, написали Александер Дима Отац и Август Маке.

Четвртак, 25. новембра: *Код Белог Кона*, шалива игра у три чина, с пјевањем, написали Оскар Блументал и Густав Каделбург, превео Мил. К. Савићевић.

Субота, 27. новембра: *Три Мускетара*.

Недеља, 28. новембра: Дневна представа: *Париска сиروتини*, драма у пет чинова, с предигром, написали Едуард Бризбар и Евжен Нис, превео с француског Милутин И. Стојановић. — Вечерња представа: *Три Мускетара*.

*) Несрећом то се показало могућно донекле и код нас, како се то потврдило тада, г. ј. 1875, када су били писани ови редови.

Садржај: „Коринџанска невеста“ (песма). — „Прелиска“ (наставак). — „Коко“, „У заград“, — „Бољш некад немо никад“ (наставак). — „Књижевност“, — „Белешке из књижевности“, — „Репертоар народног позоришта“.